

KISWAHILI

Karatasi ya 2

KIDATO CHA NNE

1. UFAHAMU

- a) Ni dalili ipi inayoonyesha mwanzo wa mageuzi? (al.1)
- Kuzinduliwa kwa mtaala mpya wa kutoa mafunzo kwa maafisa wa polisi $1 \times 1 = 1$
- b) Mtaala mpya unalenga nini? (al.4)
- Kuimarisha utendakazi katika kikosi ambacho kwa muda mrefu kimelaumiwa kwa kulowa ufisadi na uvunjaji wa haki za kimsingi
  - Unaashiria mwanzo wa mageuzi makubwa yanayonuiwa kukipatia kikosi hicho sura mpya
  - Kuwapa maafisa wa polisi mafunzo mapya
  - Kuunda kikosi imara chenye nidhamu na kinachoheshimu haki za kibinadamu $4 \times 1 = 4$
- c) Eleza lawama zinazoelekezewa kikosi cha polisi (al.2)
- Ukosefu wa nidhamu
  - Kutoheshimu haki za binadamu/kimsingi
  - Kukolea kwa ufisadi
- d) Kwa mujibu wa taarifa eleza mageuzi matatu yaliyofanywa katika kikosi cha polisi (al.3)
- Maafisa wa polisi kupokea mafunzo kwa kipindi cha kati ya miezi 15 na 21 kinyume na awali ilipochukua miezi 9
  - Alama za kujiunga na kikosi hicho zimeongezewa kutoka D hadi C
  - Asilimia 10 ya makurutu wawe na digrii kutoka chuo kikuu ili kuhitimu naibu wa inspekta wa polisi
  - Usawa wa jinsia kuzingatiwa katika uajiri wa maafisa wa polisi $3 \times 1 = 3$
- e) Taja makundi mawili yaliyohusika katika kuandaa mtalaa mpya (al.2)
- Jopo iliyoteuliwa na Rais mwaka wa 2003
  - Taasisi ya elimu
  - Wakufunzi kutokea chuo cha mafunzo cha Kiganjo
  - Wataalam wa maswala ya usalama kutoka Uswizi $2 \times 1 = 2$
- f) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika kifungu (al.3)
- i) Kubisha hodi
- Kuingia/kutukia
- ii) Kukolewa

- Kuendeleza/kushamirisha
- iii) Makurutu
- Wanafunzi wanaojiunga na kikosi cha polisi

2. UFUPISHO

- a) Kwa maneno yasiyozidi 70, fupisha aya za kwanza nne. (al.9)
- Serikali kuwasilisha bajeti
  - Kueleza jinsi mabilioni yalivyotumiwa
  - Serikali ya Kenyatta kusema itatumia shilingi 1.6 trilioni kwa maendeleo.
  - Makadirio kuwasilishwa na kiongozi wa walio wengi bungeni
  - Kukosa kueleza jinsi ya kupata kitifa hicho
  - Habari hizi kunipa wasiwasi
  - Kenya kudaiwa shilingi 1.8 trilioni na wafadhili
  - Kutolaumu wale wasiolewa ukubwa wa deni hili
  - Kugawanya deni hili kwa Wakenya wote
  - Kila Mkenya kadaiwa shilingi 45,000
  - Kenyatta kurithi deni kutoka kwa Kibaki
  - Deni kumkosesha usingizi Rais
  - Kutafuta njia ya kulipa bila kuathiri uchumi
- $9 \times 1 = 9$
Mtiririko alama 1
- b) Kwa nini serikali haitaweza kulipa madeni yake. (maneno 40-50) (al.6)
- Serikali kutenga fedha nyingi kuwalipa wafanyikazi
  - KRA kutokusanya kiwango kinachohitajika
  - Ukusanyaji wa ushuru kutatizwa na hofu wakati wa uchaguzi
  - Serikali za kaunti kupendekeza kutumia mabilioni ambayo hawana
- $4 \times 1 = 4$
Mtiririko alama 1

3. SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (alama 40)

- a) Tambua sauti.
Kipasuo ghuna cha kaakaa laini (al.1)
- /g/
- b) Unda neno lenye muundo ufuatao wa sauti (al.1)
KKKKI
- Mchwa

- c) Eleza maana ya istilahi zifuatazo za sauti (al.4)
- i) Kiimbo
    - Kupanda na kushuka kwa sauti mtu anapozungumza
  - ii) Konsonanti mwambatano
    - Mfuatano wa konsonanti mbili au zaidi katika silabi unapotamka
- d) Tunga sentensi moja ukitumia neno –zuri kama kiwakilishi, kivumishi na kielezi (al.3)
- Vizuri vile ni vya watu wazuri walioandikiwa vibaya
- e) Eleza tofauti kati ya sentensi hizi (al.2)
Ningesoma kwa bidii ningepita mtihani.
- Kuna uwezekano wa kitendo kutendeka/wakati uliopo
- Ningalisoma kwa bidii ningalipita mtihani
- Hakuna uwezekano/wakati uliopita
- f) Tunga sentensi moja sahihi itakayotumia vitenzi vifuatavyo (al.3)
-wahi, -enda, -ona
- Aliwahi kwenda kumuona afisini mwake ($1 \times 3 = 3$)
- g) Huku ukitumia mifano mwafaka, tofautisha silabi wazi na silabi funge (al.2)
- Silabi wazi ni zile zinazoishia kwa irabu k.m. ru + ka   ba + ba
  - Funge ni zile zinazoishia kwa konsonanti k.m. m + t u   Da - k - ta - ri
- h) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya yakinishi (al.2)
Wanafunzi wasiposoma kwa bidii hawatapita mtihani
- Wanafunzi wakisoma kwa bidii watapita mtihani
- i) Bainisha vishazi katika sentensi ifuatayo (al.2)
Gaidi aliyelipua guruneti ile ametiwa mbaroni
- Gaidi aliyelipua guruneti – k – huru ametiwa baroni – Kishazi tegemezi
- j) Andika katika msemo wa taarifa: (al.2)
“Wakazi wa eneo hili ni wafugaji stadi wa sungura” kakangu aliniambia.
- Kakangu aliniambia kuwa wakazi wa eneo hilo ni wafugaji stadi wa sungura.
- k) Bainisha aina za virai katika sentensi ifuatayo (al.3)
Sheria hizo mpya zilitundikwa juu ya ukuta usiku wa manane.

- Sheria mpya – Kikundi nomino
  - Zilitundikwa juu ya – Kikundi tenzi
  - Juu ya ukuta – Kikundi kihusishi
  - Usiku wa manane – Kikundi kielezi
- 1x4 = 4
- l) Unda nomino kutokana na vitenzi vifuatavyo (al.2)
- i) Sali
- Sala, msala, msalihina,
- ii) La
- Chakula, mlo, mlaji, ulaji
-
- m) Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya matawi (al.4)
S. Changamano (alama 1)
KN½	KT½
N½	S½
	T½
	E½
- Jengo lijengwalo kwenye msingi thabiti hudumu sana.
- n) Andika katika kauli ya kutendesha (al.2)
Amani alikunywa pombe mpaka akalewa sana
- Pombe ilimlevya Amani
- o) Andika kwa udogo (al.2)
Njia iendayo mbinguni ni nyembamba
- Kijia kiendacho mbinguni ni chembamba 1x2 = 2
- p) Neno changa lina maana ya kutoa kitu au fedha ili kukusanya kwa makusudi Fulani.
Eleza maana zingine mbili (al.2)
- Umwa viungoni au mishiopani kama ugonjwa wa biridi ya bisi
  - Siyokomaa/siyopevuka
- q) Taja nahau zingine mbili sawa na “Enda ahera” (al.2)
- Kata kamba
  - Aga dunia

- Ipa dunia kisogo
- Enda jongomeo

- r) Andika kwa wingi (al.1)
Zigo la kuliwa halilemei
- Mizigo ya kuliwa hayalemei

4. **ISIMU JAMII** (alama 10)

Soma kifungu kifuatacho halafu ujibu maswali.

“Naona “Horsepower” mwenyewe ndiye atakayepiga, atakayecheza foul hiyo. Wachezaji wa.....”

- i) Tambua sajili inayorejelewa (al.2)
- Sajili ya michezo/kandanda/kambumbu
- ii) Tambua sifa zinazobainisha sajili yenyewe (al.8)
- Lugha changamfu/cheshi/porojo
  - Kupiga chuku/kutiwa chumvi
  - Lugha shawishi
  - Utohozi/mf. Foul, Horse power
  - Lugha mseto/kuchanganya ndimi/msimbo
  - Matumizi ya tamathali za usemi
  - Lugha nyepesi inayoeleweka
  - Kuhamisha ndimi
  - Huchanganywa na nyimbo
  - Matumizi ya msamiati teule wa kambukambu
  - Kauli/sentensi fupi fupi
  - Sentensi zisizokamilika
  - Uradidi/takriri/urudiaji
  - Matumizi ya lakabu
  - Sifa kemkem kwa wachezaji
- Zozote nane $1 \times 8 = 8$

Adhabu

Makosa ya sarufi ya kwanza manne yaondolewe alama 2 $4x^{1/2} = 2$

Makosa ya hijai hadi manne $4x^{1/2} = 2$

Jumla alama 4

